

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Sigillstampar och gravar från Alvastra kloster
Regner, Elisabet

Fornvännen 2005(100):3, s. [193]-200 : ill.

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2005_193

Ingår i: samla.raa.se

Sigillstamplar och gravar från Alvastra kloster

Av Elisabet Regner

Regner, E., 2004. Sigillstamplar och gravar från Alvastra kloster. (Seal matrices and graves from Alvastra abbey). *Fornvännen* 100. Stockholm.

The archaeological excavations at the Cistercian abbey of Alvastra in Västra Tollstad parish, Östergötland, yielded one of the largest finds of seal matrices ever made in Sweden. 25 matrices were found together with two handles and one unfinished matrix. In the article the author primarily discusses the heraldic seals and the graves in which they were found.

Elisabet Regner, Bordsvägen 55, SE-122 46 Enskede
eregner@hotmail.com

Inledning

Sigillstamplarna användes under medeltiden för att besegla brev som genom sigilleringen blev rättsligt bindande (Andersen 2001, s. 175). Sigillstamplar kunde innehåsa både av privatpersoner och av institutioner. Den privata sigillstamplarna var nära förknippad med sin ägare, och förstördes eller lades ned i graven vid ägarens död (Cherry 2002). I de fall där brutna sigill påträffas i gravar har sigillet sannolikt förstörts i vittnens närvaro i samband med bisättningen (Andersen 2001, s. 177). Sigill är generellt sett ovanliga fynd vid arkeologiska utgrävningar och har betraktats som exklusiva föremål. I Danmark har ett mer utbrett bruk av metalldetektorer visat på att denna fyndkategori är vanligare än man tidigare trott, och att det inte var ovanligt att en person innehade flera sigill under sin livstid (Andersen 2001, s. 180).

Vid utgrävningar av medeltida kloster förefaller sigillstamplar vara relativt rikligt representerade (jfr Andersen 2001, s. 182). I Alvastra kloster, Östergötland, påträffades fragment av 28 sigillstamplar varav 25 stycken utgörs av själva stampen, ett av de största samlade fynden av

sigillstamplar påträffade arkeologiskt i Sverige. Sigillstamplarna föreligger idag i Statens historiska museum, katalogiserade och bestämda av Rune Norberg, och här kommer jag att utgå från dessa bestämningar. Norberg var själv sigillhistorisk forskare som publicerat flera längre artiklar i ämnet som dock inte i detalj berör sigillstamplarna från Alvastra (se t.ex. Hallberg, Norberg & Odenius 1963, 1965). Vidare har Jan Raneke inkluderat de heraldiska stamparna i *Svenska Medeltidsvapen III* (Raneke 1982–1985). De heraldiska och religiösa sigillen är de mest frekvent förekommande i materialet, åtta stycken av varje typ. Därutöver finns sex bomärkessigill, samt fyra sigill med initialer i kombination med andra motiv. Sammansättningen i materialet är alltså förhållandevis representativ för den generella typfördelningen i svenska museisamlingar (jfr Klackenbergs & Tegnér 2002). Här kommer främst de heraldiska sigillen diskuteras, även om jag har tagit mig friheten att också inkludera vissa sigill med andra motiv. Det som gör materialet särskilt intressant är naturligtvis de väl dokumenterade fyndförhållandena, det kulturhistoriska sammanhang stam-

parna får genom den miljö där de är påträffade samt den direkta koppling stamparna i vissa fall erbjuder mellan det arkeologiska och det skrifthistoriska materialet.

Om Alvastra

I medeltidens Sverige fanns mellan femtio och sextio kloster, varav tretton eller fjorton var cisterciensiska (Karlsson 1993, Lovén 2001, s. 243). 1143 eller 1144 grundas Alvastra kloster i Västra Tollstads socken i Östergötland, det första cisterciensiska klostret i Sverige. Klostret grundas direkt från moderklostret Clairvaux på initiativ av Ulvhilde, Sverker den äldres drottning. Det är sannolikt att klostret grundas på mark som tillhörde Sverker den äldre, och som denne donerat till klostret (Tollin 2002). Sverkers ätten fortsätter att ha starka band till Alvastra, framförallt låter sig flera av ättens medlemmar begravas vid klostret (DS 302).

Under ledning av arkeologen Otto Frödin grävdes Alvastras centrala klosterkomplex ut mellan 1921 och 1953. Undersökningarna vid Alvastra avslutades först 1955 under ledning av Ingrid Swartling, två år efter Otto Frödins bortgång. De sammanlagda resultaten från Otto Frödins utgrävningar i Alvastra kloster kom aldrig att publiceras ur arkeologiskt perspektiv. Frödin publicerade ett antal artiklar som behandlar utgrävningarna (se Frödin 1919, 1920, 1921, 1924, 1942). Publiceringen av det omfattande fyndmaterialet ansågs av sin samtid vara av stor betydelse för medeltidsforskningen (Nerman 1954, s. 48). Trots den skickliga och omfattande katalogisering som gjordes av Rune Norberg, Gunnar Lindqvist och Ingrid Swartling vid Statens Historiska Museum kom denna publikation aldrig att genomföras. Rune Norberg publicerade dock några kortare artiklar kring enskilda artefakter (Norberg 1954, 1966). Ingrid Swartling publicerade 1969 en konsthistorisk redogörelse för arkitekturen i Alvastra kloster, baserad på Otto Frödins grävningsresultat samt Swartlings egna arkitekturhistoriska undersökningar (Swartling 1969). Denna utgör den mest fullständiga publicerade beskrivningen av klostrets arkitektur.

Alvastra kloster bestod liksom de flesta cisterciensiska kloster av en korsformig kyrka i

norr, samt tre byggnadslängor vilka omramade en klostergård (fig. 1). Öster om klosterkomplexet fanns tre stenhus samt en mur vilka förefaller ha inramat ytterligare ett gårdsområde. Inuti klostret har gravar undersökts i kyrkan, sakristian, den norra korsgången samt i kapitelsalen. Utanför klostret påträffades omfattande områden med gravar väster, norr och öster om klosterkyrkan vilka dock ännu ej undersökts fullständigt. Skelettmaterialet från Alvastra har inte bestämts osteologiskt. Här kommer gravmaterialet från Alvastra istället att tolkas i relation till det omfattande sigillmaterialet.

Sigillfynden

De äldsta sigillstamparna påträffade i kloster ruinen är från 1200-talet. Det rör sig om ett kontrasigill med lammet och korsfanan, ett prästsigill av spetsoval form med madonnan och barnet samt ett spetsovalt sigill med religiöst motiv som tillhört Ingeborg Nilsson (SHM inv. nr 21855, 22416, 20395:4). Kontrasigillet har av Rune Norberg föreslagits tillhöra Sveriges förste ärkebiskop Stefan, och påträffades i kapitelsalen. Oavsett attribueringen har det sannolikt nedlagts i en av gravarna i detta rum. Ingeborg Nilsson levde under 1200-talets andra hälft, och var gift med Magnus Johansson Ängel som donerade stora gods till framförallt Skokloster (Schück 1942). Magnus Johansson var Ingeborgs andra make, och när hon dog var hennes förmögenhet så stor att hon kunde göra omfattande donationer till kyrkor, kloster och hospital (Schück 1942, s. 128). Sigillet är påträffat i området norr om det s.k. abbotshuset i Alvastra och det är i gott skick. Sannolikt har det antingen tappats eller kastats bort. Det andra spetsovala sigillet har inskriften *Inge Ehedhe*, som sannolikt varit präst i Heda kyrka inte långt från Alvastra kloster. Möjligen är detta samme Inge som 1294 bevitnar ett dokument rörande en dispyt mellan Alvastra kloster och Dan Johansson rörande ön Svälunge (DS 1104). Heda kyrka är märklig så tillvida att kyrkans konstruktion och utförande förefaller visa på inflytande från det närliggande klostret, men också på grund av den relief med härskarbild som finns i kapellet på kyrkans södra sida (Lindqvist 1997). Runstenar och ri-

Fig. 1. Alvastra kloster (ritning B1938, ATA). — Alvastra Abbey (plan B1938, ATA).

ka gravar i socknen indikerar att här funnits en aristokratisk miljö redan under järnålder, och kanske innehade stormannen i Heda en särskild roll i den politiska strukturen i Alvastrabygden (Browall 2003, s. 129–134). Inges sigill är påträffat i kyrkans södra tvärskepp, och sigillet är sönderhugget. Det är därför sannolikt att

Inge präst i Heda fått sin gravplats i klosterkyrkan, förhållandevis nära högaltaret. Denna framskjutna position indikerar också att Inge var en speciell person som stod i ett nära förhållande antingen personligen eller genom sina familjeband.

De heraldiska motiven samt sigillstamplar

Fig. 2. Avtryck av sigillstampar från Alvastra. Överst till vänster Inge i Hedas stamp, nedre raden andra och tredje stampen från vänster, Nils i Valla respektive Harald Larssons stampar. (foto ATA). — Impressions of Alvastra seal matrices. Top left, the seal of Inge priest in Heda. Below, second and third from left, the seals of Nils in Valla and Harald Larsson.

med anknytning till frälse personer är särskilt väl representerade bland sigillstampar daterade till 1300- och 1400-talet, sammanlagt åtta stycken. Flera av dessa sigill har tillhört personer som är kända genom det medeltida diplomaterialet, och bland sigillerna möter vi såväl hög- som lågfrälse. Håkan Jonsson Låma var riksråd och marsk, och 1327 gör han en donation till Alvastra kloster i utbyte mot gravplats (SHM inv. nr 18401:1; DS 2615; Raneke 1982–1985, s. 793), och påträffades i klosterkyrkans korskvadrat framför högaltaret i anslutning till gravar där. Troligen är detta Håkan Jonsson Låmas slutliga gravplats. Ingrid Larsdotters sigillstamp (SHM inv. nr 17555:1), påträffades i klosterkyrkans kor i anslutning till en grav. Enligt Hans Gillingstam var hon gift med Folke Ulfsson Ama (Gillingstam 1957–1989), men bör dock ha avlidit före 1321

då Folke Ulfsson Ama är gift med Sigrid Mårtensdotter (DS 2275). Släkten Ama hade mellan 1258 och 1346 starka band till Alvastra, och flera av släktens medlemmar lät begrava sig i klostret (DS 855, DS 1524, DS 4054, jfr Fritz 1985). Ingrid Larsdotters sigillstamp är dock den enda ur Alvastramaterialet som kunnat knytas till släkten, trots dess avgörande betydelse för klostret. Till 1330-talet hör troligen Kettil Ragvaldsson Pukes sigillstamp, som påträffades i klosterkyrkans korskvadrat inte långt från Håkan Jonsson Låmas sigillstamp. Kettil Ragvaldsson var riddare, och i sin vapensköld förde han en uppvänd vinge (Raneke 1982–1985, s. 363). Genom hans son marsken Erik Kettilssons testamente från 1395 (RPB 3008) vet vi att Kettil Ragvaldsson begravdes i Alvastra kloster.

Flera av de heraldiska sigillstamparna från

Fig. 3. Avtryck av sigillstampar från Alvastra. Nedre raden, andra och tredje stampen från vänster, Kettil Ragvaldsson Puke respektive Håkan Jonsson Lāmas sigill (foto ATA). — Impressions of Alvastra seal matrices. Bottom, second and third from left, the seals of Kettil Ragvaldsson Puke and Håkan Jonsson Lāma.

Alvastra kloster har tillhört personer som lämnat få eller inga spår i det texthistoriska materialet. Här ger sigillstamparna både arkeologen och historikern nya kunskaper rörande klostret och dess historia. Johan Kristinsson Sparre vars sigill påträffades i anslutning till en grav norr om klosterkyrkan (SHM inv. nr 20748:2) har själv inte lämnat något testamente till Alvastra efter sig. Jan Raneke föreslår dock att Johan Kristinsson Sparre tillhört släkten Sparre från Västbo (Raneke 1982–1985, s. 121). 1311 gör en annan medlem av denna släkt, Håkan Knutsson, en donation till klostret i utbyte mot gravplats (DS 1791) vilket belyser släktbandens betydelse vid valet av gravplats. Harald Larsson förde i sitt sigill en sköld med tre kavlar balkvis belagd med sextjärna och är känd mellan 1356 och 1361 (Raneke 1982–

1985, s. 790), dock inte som donator till Alvastra kloster. Sigillstampen är påträffad i klosterkyrkans södra tvärskepp i anslutning till gravar, vilket indikerar att Harald Larsson begravs i klostret. Det förefaller därmed sannolikt att han vid något tillfälle gjort en donation till klostret, men att donationsbrev eller testamente inte bevarats. Samma sak gäller för Bengt Magnusson, vars sigill påträffades i samma område (SHM inv. nr 22416). Vapenskölden är kluven: utväxande kluven halv lilja och tre gånger styckad, och troligen har Bengt Magnusson hört till Håkan Tunassons ätt (Raneke 1982–1985, s. 847–848). Från 1300-talets början härrör ett heraldiskt sigill utan omskrift tillhörigt en okänd frälseman, som har fört en kluven sköld med en utväxande kluven halv lilja samt genomgående Andreaskors (SHM inv. nr 19415:1,

Raneke 1982–1985, s. 954). Den yngsta av dessa stampar med mindre välkända ägare är från omkring 1400 och har tillhört Nils i Valla (SHM inv. nr 22416), som förde en balk belagd med mångguddiga stjärnor (Raneke 1982–1985, s. 947). Stampen är påträffad i kyrkans södra tvärskepp. Nils är själv inte känd bland donatorerna till Alvastra kloster, men 1369 gör en Bengt Nilsson i Valla en donation till Alvastra i utbyte mot gravplats (DS 7976), möjligen kan detta vara Nils far. Den enda heraldiska sigillstamp som inte är påträffad i ett gravförande område har tillhört Birger Filipsson, som i sin sköld fört en uppvänd framkommande högerhand balkvis från sinister (Raneke 1982–1985, s. 915).

Gravarna

Ovan har de heraldiska sigillstamparna påträffade i Alvastra diskuterats övergripande. Hur kan då detta material användas för att ytterligare belysa klostrets historia? De flesta av sigillstamparna från Alvastra kloster har hittats i områden med mycket gravar. Gravläggningen av personer ur det omgivande samhället var en av klostrens mest centrala uppgifter i det medeltida samhället, men det har ofta framhållits att det framförallt var samhällets högsta klass som begravdes här. Sigillstampen var under medeltiden ett så personligt föremål att det ofta lades ned i graven eller förstördes vid ägarens bortgång (Cherry 2002). Det är därför högst sannolikt att sigillstamparna från Alvastra speglar vilka individer som gravlades i klostret under olika perioder. Materialet kan därför användas för att diskutera förändringar i gravskicket i klostret.

Inom ramen för mitt avhandlingsarbete (Regner 2005) kring de arkeologiska fynden från Alvastra kloster har särskilt intresse riktats mot gravarna i klostret. Vid de arkeologiska undersökningarna påträffades gravar i klosterkyrkan, kapitelsalen, klostrets norra korsgång samt i området väster, norr samt öster om klosterkyrkan. Medeltida gravar är möjliga att datera genom att titta på hur armarna har arrangerats (Redin 1976). En sådan analys av armställningarna hos de gravlagda visar att under Alvastra klostrets äldre period användes bå-

de kyrka och kapitelsal för gravläggning. Kapitelsalen används troligen som gravplats både för klostrets abbotar och för personer ur det omgivande samhället, eftersom barngravar påträffats. Under 1300-talet sker en förändring av gravplaceringen i klostren. Antalet gravläggningar i kapitelsalen minskar, medan gravläggningarna i kyrkan sannolikt tilltar. 1200- och 1300-talets gravar i kyrkan har med stor sannolikhet grävts upp i samband med dessa senare gravläggningar. Kapitelsalen används visserligen fortfarande som gravplats, men inte i samma utsträckning som kyrkan. I Fountains Abbey i Storbritannien upphörde i stort sett begravningen av abbotar i kapitelsalen efter 1369 (Gilyard-Beer 1987, s. 49). I Øm kloster i Danmark finns tecken på att gravarna i kyrkan generellt kan vara yngre än gravarna på den norra kyrkogården (Møllerup 1999, s. 57). I Lund förefaller gravarna i de medeltida kyrkorna placeras allt närmare högkoret, vilket har tolkats som ett utslag av en önskan att vara nära mässoffret (Andrén 2000). Det är sannolikt att dessa förhållanden speglar en generell förändring i synen på döden som påverkat klostren lika mycket som sockenkyrkorna.

Slutsatser

De sigill som nedlagts i anslutning till gravarna i kyrkan i Alvastra tillhör personer som gravlagts i transepten, korskvadraten och högkoret under 1300- och 1400-talet. Några av dessa personer är kända som donatorer genom de bevarade medeltidsbrev, medan andra endast är kända genom sigillstamparna från Alvastra. Före 1300 rör det sig endast om ett enda sigill, tillhörigt prästen Inge i Heda kyrka. Efter 1300 får däremot ett stort antal frälsepersoner gravplats inne i kyrkan. I viss utsträckning kan denna bild också spegla förändringar i bruket av sigillet. Peter Carelli har gjort en studie av sigillfrekvensen på danska diplom under perioden 1070–1399, och han pekar på att först efter 1250 börjar sigill bli mer vanligt förekommande inom skilda samhällsklasser samt nyttjas mer frekvent (Carelli 2001, s. 336f). På svensk mark förefaller denna utveckling möjligen skett något senare, i takt med att fler privatpersoner börjar utfärda brev själva (Larsson

2001, s. 121). Detta ligger i linje med den bild som sigillmaterialet från Alvastra visar. Samtidigt visar studiet av det sammanlagda gravmaterialet från Alvastra att runt mitten av 1300-talet sker en förändring i placeringen av gravar inom klosterområdet. Kyrkan blir nu en allt mer attraktiv gravplats, medan kapitelsalen används i mindre utsträckning än tidigare. Denna utveckling kan relateras till sigillmaterialets sammansättning. De heraldiska sigillen visar att olika grupper inom frälset är väl representerade bland de gravlagda i klosterkyrkan. I områden med gravar har förutom de heraldiska sigillen också påträffats bomärkessigill, som visar att den sociala spridningen bland de gravlagda i Alvastra kunde vara ganska stor (jfr Tønnesen 2002). Under den senare delen av medeltiden förefaller klostret i högre grad öppna sin kyrka för gravläggning av människor ur det sekulära samhället. Kanske kan denna utveckling sättas i samband med mer övergripande sociala och religiösa förändringar i det medeltida samhället.

Opublicerat material

Specialkatalog över sigillstamparna från Alvastra kloster upprättad av Rune Norberg. Materialet förvarat vid Statens Historiska museum, inventarienummer 17237, 17555, 18401, 19149, 19415, 19675, 20106, 20395, 20748, 21530, 21855, 22416, 22617, 25095.

Referenser

- Andersen, M., 2001. Beseglet. Middelalderens seglstamper. *Nationalmuseets arbejdsmark 2001*. Köpenhamn.
- Andrén, A., 2000. *Ad sanctos* – de dödas plats under medeltiden. *Hikuin 2000*. Moesgård.
- Browall, H., 2003. *Det forntida Alvastra*. Statens Historiska Museum Monographs 6. Stockholm.
- Carelli, P., 2001. *En kapitalistisk anda: Kulturella förändringar i 1100-talets Danmark*. Stockholm.
- Cherry, J., 2002. The breaking of seals. I: Andersen, M. & Tegnér, G (red.) *Middelalderlige seglstamper*. Roskilde.
- DS = *Diplomatarium Suecanum I-X*. 1829–1995. Red. J.G. Liljegren m.fl. Stockholm.
- Fritz, B., 1985. En folkungatida storman och hans olika roller – kring ett ämbetsbrev och andra akter ur lagmannen Lars Ulfssons arkiv. Sandberg, R. (red.). *Studier i äldre historia tillägnade Herman Schück 5/4 1985*. Stockholm.
- Frödin, O., 1919. *Alvastrabygden under medeltiden*. Ar-

- keologiska undersökningar 1916–1918*. Stockholm.
- 1920. Alvastra under medeltiden: Undersökningarna år 1919. *Meddelanden från Östergötlands och Linköpings stads museum 1920*. Linköping.
- 1921. Alvastra under medeltiden: Undersökningarna år 1920. *Meddelanden från Östergötlands och Linköpings stads museum 1921*. Linköping.
- 1924. Alvastra under medeltiden: Undersökningarna åren 1921–1924. *Meddelanden från Östergötlands och Linköpings stads museum 1923–1924*. Linköping.
- 1942. Alvastra kloster, inför ett 800-årsminne. *Svenska Turistföreningens Årsskrift 1942*. Stockholm.
- Gillingstam, H., 1957–1989. *Ama. I: Äldre svenska frälsesläkter – ättartavlor*. Utgivna av Riddarhussektionen genom Folke Wernstedt Stockholm.
- Gilyard-Beer, R., 1987. The Graves of the abbots of Fountains. *Yorkshire Archaeological Journal vol. 59/1987*. Yorkshire Archaeological Society. Leeds.
- Hallberg, S.; Norberg, R. & Odenius, O., 1963. Franciskanska ämbets- och konventsigill från Sveriges medeltid. *Kyrkohistorisk Årsskrift 1963*. Uppsala.
- 1965. Benediktinernas, cluniacensernas och cisterciensernas ämbets- och konventsigill i det medeltida Sverige. *Kyrkohistorisk Årsskrift 1965*. Uppsala.
- Karlsson, J.O.M., 1993. Klostren i det medeltida Sverige: En översiktlig sammanställning. *Hikuin 20*. Moesgård.
- Klackenberg, H. & Tegnér, G. 2002. Medeltida sigillstampar i svenska samlingar. I: Andersson, M & Tegnér, G (red.). *Middelalderlige seglstamper*. Roskilde.
- Larsson, I., 2001. *Svenska medeltidsbrev. Om framväxten av ett offentligt skriftbruk inom administration, förvaltning och rättsutövning*. Sällskapet Runica et Mediaevalia Scripta Minora 5. Stockholm.
- Lindqvist, G., 1997. *Heda kyrka*. Linköpings stifts kyrkor. Linköpings stifts kyrkoberskrivningskommitté. Vimmerby.
- Lovén, C., 2001. Kloster, klosterliknande inrättningar och klostertraditioner. *Fornvännen 96*.
- Mollerup, L., 1999. *Begravelserne ved Øm Kloster. En analyse av gravens udsagn – datering, udformning, personsammensætning*. Højbjerg, afd for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet og Middelalderarkæologisk Nyhedsbrev. Aarhus.
- Nerman, B., 1954. Otto Frödin: In memoriam. *Fornvännen 49*.
- Norberg, R., 1954. Pilgrimsmärken från Wilsnack i Alvastra klosterruin. *Fornvännen 49*.
- 1966. Blybullor från Alvastra klosterruin. *Fornvännen 61*.
- Raneke, J., 1982–1985. *Svenska medeltidsvapen 1–3*. Bodafors.
- Redin, L., 1976. *Lagmanshejdan. Ett gravfält som speg-*

- ling av sociala strukturer i Skanör*. Acta Archaeologica Lundensia, Series in quarto 10. Bonn & Lund.
- Regner, E., 2005. Den reformerade världen. Monastisk och materiell kultur i Alvastra kloster från medeltid till modern tid. *Stockholm studies in archaeology* 35. Stockholm.
- RPB = Svenska Riksarkivets Pergamentsbreff: från och med år 1351/ förtecknade med angifvande af innehållet. Stockholm. 1866–1872.
- Schück, A., 1942. Ängel-ätten. I: Schück, A., Stille, Å. & Tunberg, S. (red.). *Historiska studier tillägnade Sven Tunberg den 1 februari 1942*. Uppsala.
- Swartling, I., 1969. *Alvastra abbey. The first cistercian settlement in Sweden*. Acta universitatis stockholmiensis. Stockholm studies in history of art 16. Stockholm.
- Tollin, C., 2002. Alvastra kloster och sverkerätten. En rumslig studie av det tidigmedeltida ägoinnehavet. *Ny väg till medeltidsbreven: Från ett medeltidssymposium i Svenska Riksarkivet 26-28 november 1999*. Stockholm.
- Tønnesen, A. 2002. Danska bomärkessigill. I: Andersson, M & Tegnér, G. (red.): *Middelalderlige Seglstemper*. Roskilde.

Summary

The seal matrices found at Alvastra abbey consist mainly of heraldic and hagiographic seals, together with seals bearing the owner's personal mark. This mirrors the general dominance of these three types in Swedish museum collections. The seal matrices, primarily the heraldic ones, can be used as a source of information concerning the relationship between the monastic and the secular world.

Several interesting aspects of this relationship can be seen. Some of the bearers are known through contemporary textual sources as benefactors of the abbey. Several seals, however, belong to persons who are not known as

donators to the abbey. In some cases these seals belong to relatives of historically attested benefactors, and thereby indicate the importance of family ties in religious acts during the Middle Ages. The matrices have primarily been found in parts of the monastery with many burials, and most are broken. It is therefore likely that they have been deposited in the graves of their owners, and that they reflect spatial variation in burial practices within the abbey. It is shown a) that these spatial practices changed during the course of the Middle Ages, b) that burial in the abbey church probably became available to people of a different social status over time.